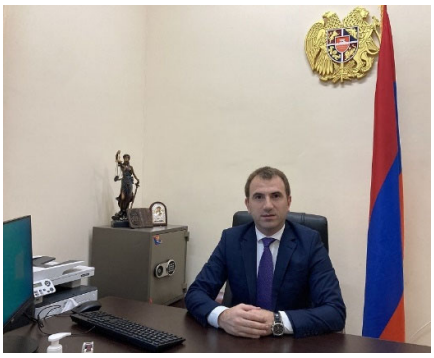
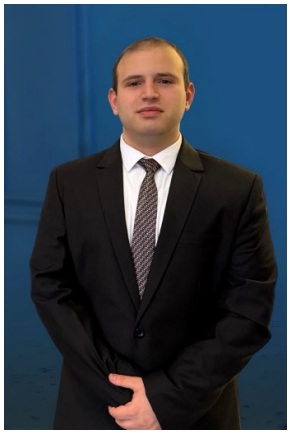
DOI: 10.59560/18291155-2026.3-70



ԿԱՐԵՆ ԱՄԻՐՅԱՆ
ՀՀ Վերաքննիչ հակակոռուպցիոն դատարանի դատավոր,
ԵՊՀ Իրավագիտության ֆակուլտետի պետության և իրավունքի տեսության ու պատմության ամբիոնի դոցենտ,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու



ՀԱԿՈԲ ՉՈՒԼՔՅԱՆ
«Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոն» հիմնադրամի փորձագետ,
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի Մագիստրատուրայի երկրորդ կուրսի ուսանող

ԳՈՐԾԱՐԱՐ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ՀԱԿԱԿՈՌՈՒՊՑԻՈՆ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌՈՒՑԱԿԱՐԳԵՐԻ ՆԵՐԴՐՄԱՆ ԵՎ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Ամփոփագիր

Հոդվածում քննարկվում են գործարար ոլորտում հակակոռուցպիոն համապատասխանության կառուցակարգերը և այդ կառուցակարգերի կատարելագործման հիմնախնդիրները՝ Հայաստանի Հանրապետության 2019-2022 և 2023-2026 թվականների հակակոռուպցիոն ռազմավարությունների համատեքստում:

Հետազոտության շրջանակներում ուսումնասիրության առարկա են դարձել Հայաստանի Հանրապետության՝ մասնավոր ոլորտում հակակոռուպցիոն համապատասխանության կառուցակարգեր ունենալու կապակցությամբ միջազգային իրավական փաստաթղթերով ստանձնած պարտավորությունները, միջազգային կազմակերպությունների կողմից հակակոռուպցիոն ոլորտում Հայաստանի Հանրապետության կատարողականին տրված գնահատականները, ինչպես նաև արտասահմանյան երկրներում հակակոռուպցիոն համապատասխանության մոդելները, Հայաստանի Հանրապետության 2019-2022 և 2023-2026 թվականների

հակակոռուպցիոն ռազմավարություններն ու դրանցից բխող գործողությունների ծրագիրը և Հայաստանի Հանրապետությունում արդեն իսկ առկա հակակոռուպցիոն համապատասխանության կառուցակարգերը:

Հոդվածի նպատակն է վերլուծել գործարար ոլորտում հակակոռուպցիոն համապատասխանության կառուցակարգերի էությունը, ներդրման և կատարելագործման հիմնախնդիրները: Հոդվածում անդրադարձ է կատարվում ՀՀ 2019-2022 և 2023-2026 թվականների հակակոռուպցիոն ռազմավարություններով նախատեսված հակակոռուպցիոն համապատասխանության կառուցակարգերի ներդրման նպատակներին, որոնց ներդրումն իրավական նորություն է և դեռևս ընթացքի մեջ է: Այսինքն, հոդվածը նպատակ է հետապնդում ներկայացնել այս կառուցակարգերի ներդրման անհրաժեշտությունը՝ որպես համապարփակ հակակոռուպցիոն պայքարի բաղադրիչ:

Այս առումով հոդվածը նաև արդիական է, հաշվի առնելով այն, որ վերլուծվում են ոչ միայն ՀՀ ստանձնած միջազգային պարտավորությունները, դրանց կատարման ընթացիկ վիճակը, որոշակի միջազգային փորձ, այլև ներառում է կոնկրետ առաջարկություններ, որոնց ընդունման դեպքում մասնավոր ոլորտում հակակոռուպցիոն քաղաքականությունը կլինի առավել թիրախային և արդյունավետ:

Հիմնաբառեր. գործարար ոլորտ, հակակոռուպցիոն ռազմավարություն, հակակոռուպցիոն համապատասխանություն, կորպորատիվ կառավարում, կոռուպցիայի դեմ պայքար, կոռուպցիայի կանխարգելում:

Ներածություն

Սույն աշխատանքի արդիականությունը կայանում է նրանում, որ Հայաստանի Հանրապետության 2019-2022 և 2023-2026 թվականների հակակոռուպցիոն ռազմավարություններով, ինչպես նաև միջազգային պայմանագրերով ստանձնած պարտավորություններով նշվում է կորպորատիվ կառավարման ոլորտում հակակոռուպցիոն համապատասխանության կառուցակարգերի ներդրման անհրաժեշտության մասին, սակայն դեռևս առկա չեն հստակ և միասնական օրենսդրական կարգավորումներ: Հիշյալ պայմաններում սույն աշխատանքի խնդիրն է վեր հանել նշված ոլորտում առկա մարտահրավերները, առկա համապատասխանության կառուցակարգերը և առաջարկել օրենսդրական փոփոխություններ:

Նշյալ հարցերի շրջանակն էլ կազմում է սույն աշխատանքի առարկան, որի մեթոդաբանական հիմքն են կազմում այնպիսի մեթոդներ, ինչպիսիք են անալիզը, սինթեզը, ինդուկցիան, դեդուկցիան, անալոգիան, իրավահամեմատականն ու իրավավերլուծականը:

Հիմնական վերլուծություն

Կոռուպցիայի դեմ պայքարի համատեքստում պետության կողմից իրականացվող փոփոխությունների և ռազմավարության կարևոր ուղղություն մատնանշվում էր նաև մասնավոր ոլորտում գործունեություն ծավալող կազմակերպություններում կոռուպցիայի կանխարգելումն ու հակազդումը: Այդպիսի փոփոխությունների թիրախ էին համարվում հանրային գնումներին մասնակցող կազմակերպություններն ու մեծ կորպորացիաները: Ընդ որում՝ մասնավոր ոլորտում կոռուպցիայի կանխարգելման և բացահայտման արդյունավետ միջոց է համարվում կազմակերպություններում հակակոռուպցիոն համապատասխանության կառուցակարգի ներդրումը: Համապատասխանությունը դուրս է գալիս օրենսդրական պահանջների շրջանակից, քանի որ դա արտացոլում է ընկերության կորպորատիվ մշակույթը՝ ընդունելի արժեքների, հարաբերությունների, նպատակների և գործելաոճի ամբողջությունը, որը խթանում է էթիկական վարքագիծը ընկերության նպատակների իրագործմանն ուղղված գործունեությունն իրականացնելիս[1]:

Կառավարությունները միայն սեփական ջանքերով չեն կարող իրագործել համակարգային փոփոխություններ, իսկ մասնավոր հատվածն ունի բիզնես հետաքրքրություն երկրում թափանցիկության բարձրացման և կոռուպցիայի պատճառով ձևավորվող անարդյունավետության կրճատման հարցում[2]:

Կոռուպցիայի դեմ պայքարը 20-րդ դարի վերջին և 21-րդ դարասկզբին նոր թափ ստացավ և վավերացվեցին մի շարք միջազգային պայմանագրեր՝ ինչպիսիք են Եվրոպայի խորհրդի «Կոռուպցիայի մասին քրեական իրավունքի» կոնվենցիան և «Կոռուպցիայի մասին քաղաքացիական իրավունքի» կոնվենցիան: 2003 թվականին կնքված Միացյալ ազգերի կազմակերպության «Կոռուպցիայի դեմ պայքարի» կոնվենցիայի (այլ կերպ՝ Վիեննայի կոնվենցիա)[3] 12-րդ հոդվածն անդամ պետությունների համար պարունակում է պարտավորություն՝ իրավական համակարգի սկզբունքներին համահունչ կանխարգելելու կոռուպցիան մասնավոր ոլորտում, բարձրացնելու հաշվապահական հաշվառման և աուդիտորական ստանդարտները, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ ստեղծելու արդյունավետ և համաչափ քաղաքացիական, վարչական կամ քրեական հակազդման միջոցներ

[1] Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2023 թվականի հոկտեմբերի 26-ի «Հայաստանի Հանրապետության հակակոռուպցիոն ռազմավարությունը և դրանից բխող 2023-2026 թվականների գործողությունների ծրագիրը հաստատելու մասին» N 1871-Լ որոշման Հավելված N 1 (այսուհետ՝ 2023-2026 Հակակոռուպցիոն ռազմավարություն), Նպատակ 4, էջ 60:

[2] Տե՛ս Report of the Expert Advisory Group on Anti-Corruption, Transparency, and Integrity in Latin America and the Caribbean. Authors: Eduardo Engel, Delia Ferreira Rubio, Daniel Kaufmann, Armando Lara Yaffar, Jorge Londoño Saldarriaga, Beth Simone Noveck, Mark Pieth, and Susan Rose-Ackerman. 2018 Inter-American Development Bank, էջ 22:

[3] Տե՛ս «Կոռուպցիայի դեմ» Միավորված ազգերի կազմակերպության կոնվենցիա՝ ընդունված Միավորված ազգերի կազմակերպության գլխավոր ասամբլեայի կողմից 2003 թվականի հոկտեմբերի 31-ին, A/RES/58/4, վավերացված 2006 թվականի հոկտեմբերի 23-ին, ՀՀԱԳՆՊՏ 2008.02.11/9(17):

կիրառելու հնարավորություն՝ օրենքով սահմանված չափանիշների չպահպանման կամ պահանջների խախտման համար: Նույն հոդվածի երկրորդ մասի մեկնաբանությամբ, ի թիվս այլնի, խրախուսվում է հակակոռուպցիոն համապատասխանության մեխանիզմների ներդրումը, ինչպիսիք են կազմակերպության աշխատակիցների և ղեկավար կազմի էթիկայի և վարքագծի կանոնները, թափանցիկության ապահովման և ներքին վերահսկողության ու աուդիտի համակարգերի ստեղծումը, որի միջոցով կարելի է հասնել կոռուպցիոն ռիսկերի կանխման և բացահայտման նպատակին:

Անդրադառնալով միջազգային փորձին՝ Ֆրանսիայում ընդունված «Թափանցիկության, հակակոռուպցիոն և տնտեսական արդիականացման» մասին օրենքով (առավել հայտնի որպես SAPIN II օրենք)[1] մասնավոր կազմակերպությունների համար նախատեսվում են որոշ պարտականություններ, ի թիվս այլնի՝ հակակոռուպցիոն համապատասխանության մեխանիզմներ ներդնելուն ուղղված: Այդ օրենքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված կարգով Ֆրանսիայի Հակակոռուպցիոն գործակալության կողմից կազմված ուղեցույցի (*այսուհետ՝ Ուղեցույց*) նպատակն է և՛ պետական, և՛ մասնավոր ոլորտում կոռուպցիայի կանխարգելման և հայտնաբերման ծրագրերի իրականացման համար կարգի սահմանումը: Այդ ուղեցույցում տեղ գտած մեթոդաբանությունը հասցեատերերի համար պարտադիր է այնքանով, որ սահմանվածից դուրս ընտրված մեթոդները պետք է համապատասխանեն օրենքով սահմանված չափանիշներին[2]: Այդ օրենքով որոշ ֆրանսիական ընկերություններ պարտավոր են ներդնել և պահպանել հակակոռուպցիոն համապատասխանության ծրագրեր, որոնք ուղղված են կոռուպցիայի կանխարգելմանն ու բացահայտմանը: Այդ նպատակով կազմակերպությունները, այդ թվում վերջիններիս դուստր ընկերությունները, պետք է իրականացնեն մի շարք միջոցառումներ, մասնավորապես՝ ընդունեն վարքագծի կանոններ, ներդնեն ներքին ազդարարման համակարգեր, իրականացնեն կոռուպցիոն ռիսկերի գնահատում և գործընկերների պատշաճ ուսումնասիրություն (due diligence), ապահովեն հաշվապահական վերահսկողություն, կազմակերպեն աշխատակիցների ուսուցում, սահմանեն կարգապահական պատասխանատվության մեխանիզմներ և իրականացնեն համապատասխանության համակարգի ներքին վերահսկողություն ու գնահատում[3]: Ընդ որում, Ուղեցույցով առաջարկվում է նաև,

[1] Տե՛ս French Republic Law on Transparency, Anti-Corruption and Economic Modernisation Act 2016-1691 of 9 December 2016:

[2] Տե՛ս French Anti-Corruption Agency, Notice on the French Anti-Corruption Agency Guidelines to help Public and Private Sector Entities to Prevent and Detect Bribery, Influence Peddling, Extortion by Public Officials, Illegal Taking of Interest, Misappropriation of Public Funds and Favouritism, ECOZ2035293V, Version dated 4 December 2020 (այսուհետ՝ Ուղեցույց); 6-րդ և 8-րդ կետեր:

[3] Gan Intergrity, An introduction to the French Anti-Corruption Law ("SAPIN II"), հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ https://www.ganintegrity.com/reference/sapin-ii/, վերջին մուտք՝ 15.08.2026թ.:

ըստ նպատակահարմարության՝ հակակոռուպցիոն համապատասխանության ծրագրերի նկատմամբ վերահսկողության լիազորությունը պատվիրակել հակակոռուպցիոն համապատասխանության ապահովման գործառույթն իրականացնող անձի, որի լիազորություններն ու պարտականությունները սահմանված են[1]: Ավելին՝ նախատեսված են նաև զգալի ներգործություն պարունակող սանկցիաներ, որոնք վրա են հասնում այդպիսի համապատասխանության բացակայության պայմաններում[2]:

Գերմանիայում, համեմատած Ֆրանսիայի հետ, առավել քիչ է կարգավորված հակակոռուպցիոն համապատասխանության կառուցակարգերի վերաբերյալ օրենսդրությունը: Չնայած այն հանգամանքին, որ իրավաբանական անձինք ենթակա չեն քրեական պատասխանատվության միայն այն բանի համար, որ չունեն հակակոռուպցիոն համապատասխանության մեխանիզմներ, սակայն կարող են ենթարկվել պատասխանատվության իրենց աշխատողների հակաիրավական գործողությունների նկատմամբ վերահսկողության արդյունավետ մեխանիզմների բացակայության հանգամանքներում[3]:

«Թրանսփարենսի ինթերնեշնլ Միացյալ Թագավորություններ»-ը հրապարակել է առանձին ուղեցույց, որն ուղղված է կոռուպցիայի դեմ պայքարի համատեքստում կորպորատիվ թափանցիկության ապահովմանը, այդ թվում՝ հակակոռուպցիոն ծրագրերի թափանցիկության[4]:

Անդրադառնալով Հայաստանի Հանրապետության կատարողականին տրված միջազգային կազմակերպությունների գնահատականներին՝ պետք է առանձնացնել Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության (ՏՀԶԿ) 5-րդ գնահատման փուլի արդյունքները, որով Հայաստանի «գործարար բարեվարքության» կատարողականը 10% է: Զեկույցով մանրամասնեցվում է, որ գոյություն չունի որևէ կառուցակարգ մասնավոր ոլորտում կոռուպցիայի դեմ պայքարի համատեքստում, չկան առանձնացված լիազոր մարմիններ: Ավելին՝ նույնիսկ պետության մասնակցությամբ կազմակերպություններում, այդ թվում՝ ուսումնասիրված ամենամեծ 5 կազմակերպություններում հակակոռուպցիոն

[1] Տե՛ս Ուղեցույց, 97-րդ, 103-112-րդ կետեր:

[2] Տե՛ս **Aurélien Chardeau**, Sapin II Law: The new French legal framework for the fight against corruption, Dentons, February 2017, էջ 4:

[3] Տե՛ս **Dr. Andreas Lohner**, **Dr Nicolai Behr**, Anti-Corruption in Germany, Global Compliance News, հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ https://www.globalcompliancenews.com/anti-corruption/handbook/anti-corruption-in-germany/, վերջին մուտք՝ 15.08.2026 թ.:

[4] Տե՛ս Transparency International UK, Open Business, Summary of principles and guidance for anti-corruption corporate transparency, հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ https://www.transparency.org.uk/sites/default/files/2025-02/Open%20Business%20Executive%20Summary.pdf, վերջին մուտք՝ 15.08.2026 թ.:

համապատասխանության մեխանիզմներ ներդրված չեն[1]: Հիմնական առաջընթացը, ըստ երևույթին, վերաբերում էր իրական շահառուների կողմից հայտարարագրեր ներկայացնելուն, պատասխանատվությանը և ղեկավարման խորհուրդներին այդ մասով հսկողություն իրականացնելու, որը սահմանվում էր 2010 թվականի կորպորատիվ կառավարման կանոնագրքով[2]:

Հայաստանում մասնավոր ոլորտում կոռուպցիայի դեմ պայքարը տեղ է գտել ռազմավարական փաստաթղթերում: Մասնավորապես՝ Հայաստանի Հանրապետության 2019-2022 թվականների հակակոռուպցիոն ռազմավարությամբ նախատեսվող մասնավոր ոլորտում հակակոռուպցիոն քաղաքականության ուղղության մեջ առաջնային է դիտարկվել մասնավոր ընկերությունների իրական շահառուների բացահայտման գործընթացը[3], և որոշակի անդրադարձ է կատարվել կազմակերպություններում հակակոռուպցիոն համապատասխանության ներդրման անհրաժեշտությանը[4]: Ընդհանուր առմամբ 2019-2022 թթ. Հակակոռուպցիոն ռազմավարության իրականացման միջոցառումների ծրագրում ներառվեցին մասնավոր հատվածում հակակոռուպցիոն կառուցակարգերի և մեխանիզմների ներդրման որոշ միջոցառումներ, որոնք առավելապես վերաբերում էին գործարար ոլորտում հակակոռուպցիոն համապատասխանության պահանջների ընդունման խթանմանը, գնումների ոլորտի կատարելագործմանը, իրավաբանական անձանց իրական սեփականատերերի ինստիտուտի ներդրմանը, տնտեսական մրցակցության պաշտպանության ոլորտի վերաբերյալ օրենսդրության կատարելագործմանը[5]:

Հայաստանի Հանրապետության 2023-2026 թվականների հակակոռուպցիոն ռազմավարության մեջ նկատվում է առավել մանրամասնեցված մոտեցում. ռազմավարությամբ առանձնացված է առանձին նպատակ, որն ամրագրում է պետության քաղաքական առաջնահերթությունը՝ նվազեցնելու կոռուպցիան նաև մասնավոր ոլորտում[6]: Ռազմավարության մեջ նշված է, որ «Բիզնեսի

[1] Տե՛ս Organisation for Economic Co-operation and Development, Armenia Fifth Round of Anti-Corruption Monitoring Follow-Up Report, The Istanbul Anti-Corruption Action Plan (Այսուհետ՝ ՏՀԶԿ գնահատման արդյունքներ), 68-83 էջեր:

[2] Տե՛ս ՏՀԶԿ գնահատման արդյունքներ, էջ 70:

[3] Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2019 թվականի հոկտեմբերի 3-ի «Հայաստանի Հանրապետության հակակոռուպցիոն ռազմավարությունը և դրա իրականացման 2019-2022 թվականների միջոցառումների ծրագիրը հաստատելու մասին» N 1332-Ն որոշման Հավելված N 1 (այսուհետ՝ 2019-2022 Հակակոռուպցիոն ռազմավարություն), 113-115 կետեր:

[4] Տե՛ս 2019-2022 Հակակոռուպցիոն ռազմավարություն, 117-րդ կետ:

[5] Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2019 թվականի հոկտեմբերի 3-ի «Հայաստանի Հանրապետության հակակոռուպցիոն ռազմավարությունը և դրա իրականացման 2019-2022 թվականների միջոցառումների ծրագիրը հաստատելու մասին» N 1332-Ն որոշման Հավելված N 2 (Հայաստանի Հանրապետության հակակոռուպցիոն ռազմավարության իրականացման 2019-2022 թվականների միջոցառումների ծրագիր), «2.1. Կոռուպցիայի կանխարգելում (բարեվարքություն)» գլխի 22-24-րդ կետեր:

[6] Տե՛ս 2023-2026 Հակակոռուպցիոն ռազմավարություն, Նպատակ 4, էջ 56:

բարեվարքության ակումբի» շնորհիվ 22 ընկերություններում ընդունվել են հակակոռուպցիոն համապատասխանության մեխանիզմներ, սակայն այդ գործընթացը մնացել է անավարտ կամ ոչ բավարար է՝ հաշվի առնելով, որ չի ընդունվել «Կորպորատիվ կառավարման կանոնագրքի» նախագիծը[1]: Ընդ որում՝ Հայաստանի Հանրապետության հակակոռուպցիոն ռազմավարությունից բխող 2023-2026 թվականների գործողությունների ծրագրով սահմանված է, որ գործարար ոլորտում հակակոռուպցիոն համապատասխանության կառուցակարգերի ներդրման վերաբերյալ գործողությունը պետք է ամբողջությամբ կատարվի մինչև 2026 թվականը[2], իսկ պետական և համայնքային առևտրային կազմակերպություններում հակակոռուպցիոն համապատասխանության կառուցակարգերի ներդրումը՝ մինչև 2025 թվականը ներառյալ[3]:

Պետք է նկատի ունենալ, որ արդեն 2024 թվականին Էկոնոմիկայի նախարարն ընդունել է «Հայաստանի Հանրապետության կորպորատիվ կառավարման կանոնագիրքը հաստատելու մասին» հրամանը[4]: «Կորպորատիվ կառավարման կանոնագրքի» (այսուհետ՝ Կանոնագիրք) գործողությունը պայմանավորված է կազմակերպության կողմից սեփական դիմումի հիման վրա միանալով, և միայն միանալուց հետո կազմակերպությունը պարտավորվում է ներկայացնել տարեկան հաշվետվություն՝ մինչև հաջորդ տարվա հունիսի 30-ը: Հետաքրքիրն այն է, որ այդ Կանոնագրքում սահմանված է «Հետևի՛ր կամ բացատրի՛ր սկզբունքը», ըստ որի՝ կազմակերպությունը պարտավոր է կա՛մ հետևել Կանոնագրքով սահմանված չափանիշներին, կա՛մ բացատրել, թե ինչ պատճառներով չեն պահպանվել Կանոնագրքով սահմանված պահանջները՝ այն ներկայացնելով տարեկան հաշվետվության մեջ: Այս մոտեցումը բացատրվում է առկա պրակտիկ խնդիրների բացահայտման կարևորությամբ: Ըստ Կանոնագրքի՝ համապատասխանությունը սահմանվում է որպես «նորմատիվ իրավական ակտերի, կարգավորումների, հանձնարարականների, ներքին քաղաքականությունների, ընթացակարգերի և

[1] Տե՛ս 2023-2026 Հակակոռուպցիոն ռազմավարություն, էջեր 57-58: Պետք է նկատի ունենալ, որ «Բիզնեսի բարեվարքության ակումբին» մասնակցությունը վճարովի է: Վերջին տվյալներով՝ անդամակցում են 36 կազմակերպություններ, հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ https://corpgov.am/hy/projects/2021/08/09/business-integrity-club/, վերջին մուտքը՝ 15.08.2026 թ.:

[2] Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2023 թվականի հոկտեմբերի 26-ի «Հայաստանի Հանրապետության հակակոռուպցիոն ռազմավարությունը և դրանից բխող 2023-2026 թվականների գործողությունների ծրագիրը հաստատելու մասին» N 1871-Լ որոշման Հավելված N 2 (այսուհետ՝ 2023-2026 Հակակոռուպցիոն ռազմավարության գործողությունների ծրագիր), գործողություն 4.1:

[3] Տե՛ս 2023-2026 Հակակոռուպցիոն ռազմավարության գործողությունների ծրագիր, գործողություն 4.2:

[4] Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության էկոնոմիկայի նախարարի 2024 թվականի հուլիսի 30-ի «Հայաստանի Հանրապետության կորպորատիվ կառավարման կանոնագիրքը հաստատելու մասին» N 1955-Ն հրամանը:

պայմանագրերի պահանջներին, կորպորատիվ վարքականոններին համապատասխան գործելու կազմակերպության պարտականություն»:

Վերոնշյալ կարգավորման հիմնական խնդիրն այն է, որ այս կանոնագրքի գործողությունը, ինչպես սահմանված է հենց կանոնագրքով՝ պայմանավորված է վերոնշյալ «Հետևի՛ր կամ բացատրի՛ր» սկզբունքով՝ չունենալով որևէ իրավական ուժ և դրանից բխող բացասական իրավական հետևանքներ: Ավելին՝ Կանոնագրքի թիրախային հասցեատերերն են կորպորատիվ կառավարման սեփական համակարգը կամովին բարելավելու հանձնառություն ստանձնած կազմակերպությունները: Նշված են նաև օրենքների ուժով Կանոնագրքին հետևելու պարտականություն ունեցող կազմակերպությունները, սակայն մինչ այժմ գոյություն չունեն նման իրավական պարտադիր ուժ ունեցող նորմեր՝ առնվազն հակակոռուպցիոն համապատասխանության մեխանիզմների առնչությամբ:

Ըստ Կանոնագրքի II.8 սկզբունքի՝ կազմակերպության խորհրդի էթիկական հանձնառությունը ենթադրում է, որ խորհուրդը պետք է ստանձնի կազմակերպության էթիկական ու հակակոռուպցիոն համապատասխանությունն ապահովելու հանձնառություն էթիկայի (վարքագծի կանոնների) և համապատասխանության ծրագրի ներդրման և դրա իրագործման նկատմամբ հսկողություն ապահովելու միջոցով՝ հաստատելով կազմակերպության կորպորատիվ վարքագծի կանոնները և կազմակերպության էթիկական ու հակակոռուպցիոն համապատասխանությունը խթանող կորպորատիվ քաղաքականությունները: Ավելին, III.3 կազմակերպության համապատասխանության ապահովման սկզբունքը ենթադրում է, որ համապատասխանության ապահովման գործառույթի իրականացման համար պատասխանատու անձի գիտելիքն ու հմտությունները պետք է համապատասխանեն իր զբաղեցրած պաշտոնին, իրավասու անձը պետք է ըմբռնի իր դերը կորպորատիվ համակարգում, և, ի թիվս այլնի՝ նպաստի կազմակերպությունում էթիկայի և հակակոռուպցիոն համապատասխանության ծրագրի ներդրմանը և ապահովի դրա իրականացումը:

Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ համապատասխանության ապահովման գործառույթի իրականացման համար պատասխանատու անձի ինստիտուտը արդեն ներդրված է որոշ գործունեության բնագավառները կարգավորող իրավական ակտերում: Որպես հատուկ օրինակ կարող ենք մեջբերել բանկային գործունեության ոլորտը կարգավորող «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին» օրենքը[1], որի 21.14-րդ հոդվածով սահմանված են բանկերի համապատասխանության ապահովման գործառույթի իրականացման համար պատասխանատու անձի լիազորությունները: Այդպիսի լիազորություններից են՝

[1] Տե՛ս «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին» օրենք՝ ընդունված 1996 թվականի հունիսի 30-ին, ՀՕ-68:

բանկի (որպես իրավաբանական անձի) և բանկի աշխատակիցների գործունեության համապատասխանության ապահովումը իրավական ակտերի, այդ թվում՝ բանկի ներքին իրավական ակտերի պահանջներին, բանկում պատասխանատու վարվելակերպի ձևավորման և պահպանման գործառույթները: Այլ օրինակ են «Արժեթղթերի շուկայի մասին» օրենքի 60-րդ հոդվածով սահմանված կարգավորումները, որով նախատեսված են ներդրումային ընկերությունների՝ ներքին հսկողության համակարգ ունենալու պարտավորություն և ներքին աուդիտորի հաստիքի պարտադիր առկայություն, որը ստուգում է ներդրումային ընկերության գործունեության համապատասխանությունը նորմատիվ իրավական ակտերով, կարգավորվող շուկայի և ընկերության գործունեության կանոններով սահմանված պահանջներին[1]: Ավելին, որպես ավելի ընդհանրական օրինակ՝ «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» օրենքի 91-րդ հոդվածով սահմանվում է ընկերության վերստուգող հանձնաժողովի ինստիտուտը (այլ կերպ՝ վերստուգողի կամ 92-րդ հոդվածի համաձայն՝ ընկերության աուդիտն իրականացնող անձի ինստիտուտը), որը նույն հոդվածի 1-ին մասով և 93-րդ հոդվածի ուժով ունի, ի թիվս այլնի՝ ընկերության կառավարման մարմինների որոշումների կատարմանը հետևելու, ընկերության փաստաթղթերի՝ որոշումների, հաշվապահական հաշվառման վարման, ֆինանսական և այլ հաշվետվության համապատասխանությունն իրավական ակտերին, այդ թվում՝ կանոնադրության համապատասխանությունն ստուգելու լիազորություն[2]:

Այսպիսով, կարող ենք եզրակացնել, որ ՀՀ օրենսդրությամբ՝ ընդհանուր կամ հատուկ ոլորտային կարգավորումներով արդեն իսկ սահմանված են առանձին ինստիտուտներ՝ իրավասու անձանց կամ հանձնաժողովների տեսքով, որոնք իրականացնում են կոնկրետ ընկերությունների ֆինանսական և իրավական նշանակություն ունեցող գործունեություն՝ իրավական ակտերին, այդ թվում՝ ներքին (լոկալ) իրավական ակտերին համապատասխանության ստուգում:

Որպես հակակոռուպցիոն համապատասխանության մաս՝ 2023-2026 թվականների Հակակոռուպցիոն ռազմավարությամբ անդրադարձ է կատարվել նաև «Ազդարարման համակարգի մասին» օրենքին, որով սահմանված ներքին ազդարարումն ու ներքին ազդարարման վարույթը բացառում է մասնավոր ոլորտի կազմակերպության աշխատակցի կողմից կատարված ենթադրյալ հանցագործության վերաբերյալ ներքին ազդարարումը: Ռազմավարության մեջ որպես խնդիր է նշված նաև այն, որ չնայած «Ազդարարման համակարգի մասին» օրենքում այդ ժամանակ կատարված փոփոխություններին՝ հստակ չեն մասնավոր

[1] Տե՛ս «Արժեթղթերի շուկայի մասին» օրենք՝ ընդունված 11.10.2007 թվականին, ՀՕ-195-Ն:

[2] Տե՛ս «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» օրենք՝ ընդունված 25.09.2001 թվականին, ՀՕ-232:

կազմակերպությունների հետ կապված հաղորդումների ներկայացման, դրանց ընթացք տալու առանձնահատկությունները[1]:

Այնուամենայնիվ, պետք է նկատի ունենալ, որ ազդարարման համակարգի ներդրումը խոշոր կազմակերպություններում կարող է հիմնավորվել իր բարձր արդյունավետությամբ՝ անորոշ շրջանակի անձանց հետ կազմակերպության աշխատակիցների կողմից վարվող հարաբերություններում կոռուպցիոն դեպքերի բացահայտման կապակցությամբ: Հարկ է նշել, որ ի կատարումն 2023-2026 թթ. Հակակոռուպցիոն ռազմավարության իրականացման միջոցառումների ծրագրի՝ 2026 թվականի հուլիսին ընդունված «Ազդարարման համակարգի մասին» օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» օրենքով արդեն իսկ օրենքի շրջանակները ընդլայնվել են և ներդրվել է մասնավոր ոլորտի կազմակերպություններում ներքին ազդարարման համակարգ ունենալու օրենսդրական պահանջ, որը վերաբերում է այն կազմակերպություններին, որոնց նախորդ տարվա աշխատողների միջին տարեկան թիվը գերազանցել է 50-ը: Այս փոփոխությունը գնահատում ենք որպես 2023-2026 թթ. Հակակոռուպցիոն ռազմավարությամբ սահմանված գործողության կատարման ուղղությամբ բարեհաջող քայլ[2]:

Ընդհանրացնելով սույն աշխատանքում կատարած վերլուծությունները՝ գտնում ենք, որ մասնավոր ոլորտում հակակոռուպցիոն համապատասխանության կառուցակարգերի նախատեսումն ու կատարելագործումը կարևոր նշանակություն ունեն կոռուպցիայի կանխարգելման և բացահայտման համար, որի վերաբերյալ առկա են մի շարք առաջարկներ: Մասնավորապես.

1. Պետական և համայնքային առևտրային կազմակերպություններում հակակոռուպցիոն համապատասխանության կառուցակարգեր ներդնելու, վերջիններիս համար նոր կորպորատիվ կառավարման կանոնագրքի կիրառումը որպես պարտադիր պահանջ սահմանելու՝ գործող հակակոռուպցիոն ռազմավարությամբ նախատեսված մոտեցումն անհրաժեշտ է ընդլայնել և այդպիսի պահանջները պարտադիր համարել նաև.

1) պետական և համայնքային առևտրային կազմակերպություն չհանդիսացող այն կազմակերպությունների համար, որոնք ունեն մեծաքանակ աշխատակիցներ և

[1] Տե՛ս 2023-2026 Հակակոռուպցիոն ռազմավարություն, էջ 46:

[2] Տե՛ս «Ազդարարման համակարգի մասին» օրենք՝ ընդունված 09.06.2017 թվականին, ՀՕ-97-Ն: «Ազդարարման համակարգի մասին» օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» օրենք՝ ընդունված 03.07.2026 թվականին, ՀՕ-346-Ն: Հարկ է նկատի ունենալ, որ ՀՕ-346-Ն օրենքն արդեն իսկ ուժի մեջ է մտել, սակայն այն ուժի մեջ է մտել այն մասնավոր ոլորտի կազմակերպությունների համար, որոնց նախորդ տարվա միջին աշխատողների թիվը գերազանցել է 250-ը, իսկ օրենքը մասնավոր ոլորտի այն կազմակերպությունների համար, որոնք արդեն տարվա ընթացքում կունենան միջին 50-ից ավելի աշխատողներ՝ ուժի մեջ է մտնում 2028 թվականի հունվարի 1-ից:

ֆինանսական բավական մեծ շրջանառություն (*այդ քանակի և շրջանառության թվի որոշումը պետք է կրի օբյեկտիվ բնույթ և հիմնված լինի առկա մեծ տվյալների համակարգային գնահատման ու վերլուծության վրա*),

2) ՀՀ համար ռազմավարական և անվտանգային նշանակություն ունեցող ոլորտները կառավարող մասնավոր ընկերությունների համար,

3) ընդերքօգտագործման և ջրային ռեսուրսների օգտագործման ոլորտում գործունեություն իրականացնող ընկերությունների համար:

2. Առաջարկվում է վերոնշյալ մասնավոր ոլորտի կազմակերպություններին օրենքի ուժով պարտավորեցնել սահմանել իրենց աշխատակիցների վարքագծի կանոններ, որոնք ուղղված են կոռուպցիոն դեպքերի կանխարգելմանն ու բացահայտմանը (նվերների ընդունման սահմանափակումները, պետական մարմինների, այլ իրավաբանական անձանց ներկայացուցիչների, հաճախորդների, ինչպես նաև նույն կազմակերպության այլ աշխատակիցների հետ հարաբերվելու վարքագծի կանոնները), ինչպես նաև ունենալ ներքին ազդարարման համակարգ, նախատեսել ֆինանսական և ոչ ֆինանսական հաշվետվողականության և թափանցիկության, ներքին հսկողության և ռիսկերի կառավարման համակարգեր ունենալու, տարեկան արտաքին աուդիտի ենթարկվելու և այն հրապարակելու պահանջներ:

3. Ստեղծել կամ արդեն իսկ ստեղծված պետական մարմնին տալ մասնավոր ոլորտում հակակոռուպցիոն համապատասխանության՝ օրենսդրությամբ սահմանված պահանջների պահպանմանը հետևելու լիազորություն, ինչպես նաև օրենքով սահմանել պահանջները խախտելու դեպքում անբարենպաստ հետևանքներ, որոնք կարող են վրա հասնել այդ պահանջների հասցեատեր կազմակերպությունների կամ կազմակերպության լիազոր անձանց նկատմամբ:

Եզրակացություն

Կոռուպցիան կանխարգելելը չի կարող արդյունավետ լինել առանց գործարար ոլորտում կոռուպցիայի կանխարգելման: Այսինքն, հանրային և մասնավոր ոլորտում կառուպցիայի դեմ պայքարը չի կարող լինել իրարից անջատ, մեկուսի, քանի որ դրանք միմյանց փոխլրացնող են և միայն համընդգրկուն և ընդհանուր պայքարի միջոցով է հնարավոր այդ ոլորտում գրանցել իրական հաջողություններ:

Այս առումով վերջին տարիներին Հայաստանի Հանրապետությունում կատարվել են մի շարք քայլեր՝ ուղղված մասնավոր ոլորտում հակակոռուպցիոն պայքարին, որոնք հիմնականում բխել են ՀՀ ստանձնած միջազգային պարտավորություններից: Ընդ որում, գործարար ոլորտում կոռուպցիայի կանխարգելումը բազմաշերտ է, և այդ մեծ համակարգի կարևոր բաղադրիչ է հանդիսանում գործարար ոլորտում հակակոռուպցիոն համապատասխանությունը, որի ուղղությամբ պետությունը միայն վերջին մի քանի տարիներին է, ինչ սկսել է որոշակի գործուն միջոցներ ձեռնարկել:

2023-2026 թթ. Հակակոռուպցիոն ռազմավարության և դրանից բխող գործողությունների ծրագրում ներառվել են մասնավոր հատվածում հակակոռուպցիոն համապատասխանության կառուցակարգերի ներդրման որոշ միջոցառումներ, որոնք, իրենց կարևորությամբ հանդերձ, ամբողջական չեն և առկա են մի շարք առանցքային հարցեր, որոնք չեն ներառվել գործող հակակոռուպցիոն ռազմավարության մեջ:

Ըստ այդմ, սույն աշխատանքը ոչ միայն ներկայացնում է ՀՀ ստանձնած միջազգային պարտավորությունները, դրանց կատարման ընթացիկ վիճակը, որոշակի միջազգային փորձ, այլև ներառում է կոնկրետ առաջարկություններ, որոնց ընդունման դեպքում մասնավոր ոլորտում հակակոռուպցիոն քաղաքականությունը կլինի առավել թիրախային և արդյունավետ:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. «Կոռուպցիայի դեմ» Միավորված ազգերի կազմակերպության կոնվենցիա՝ ընդունված Միավորված ազգերի կազմակերպության գլխավոր ասամբլեայի կողմից 2003 թվականի հոկտեմբերի 31-ին, A/RES/58/4, վավերացված 2006 թվականի հոկտեմբերի 23-ին, սկզբնաղբյուր՝ ՀՀԱԳՆՊՏ 2008.02.11/9(17):

2. «Ազդարարման համակարգի մասին» ՀՕ-97-Ն օրենք՝ ընդունված 09.06.2017 թ., ուժի մեջ մտնելու ամսաթիվ՝ 01.01.2018 թ., սկզբնաղբյուր՝ ՀՀՊՏ 2017.06.30/42(1317) Հոդ.661:

3. «Ազդարարման համակարգի մասին» օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՕ-346-Ն օրենք՝ ընդունված 03.07.2026 թ., ուժի մեջ մտնելու ամսաթիվ՝ 03.08.2026 թ., սկզբնաղբյուր՝ Միասնական կայք 2026.07.20-2026.08.02:

4. «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին» ՀՕ-68 օրենք՝ ընդունված 30.06.1996 թ., ուժի մեջ մտնելու ամսաթիվ՝ 29.08.1996 թ., սկզբնաղբյուր՝ ՀՀԱԺՏ 1996/12(1112) 30 հունիս, հոդ.153, 30 հունիսի 1996:

5. «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՕ-232 օրենք՝ ընդունված 25.09.2001 թ., ուժի մեջ մտնելու ամսաթիվ՝ 06.12.2001 թ., սկզբնաղբյուր՝ ՀՀՊՏ 2001.11.06/34(166) Հոդ.831:

6. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության «Հայաստանի Հանրապետության հակակոռուպցիոն ռազմավարությունը և դրանից բխող 2023-2026 թվականների գործողությունների ծրագիրը հաստատելու մասին» N 1871-Լ որոշում՝ ընդունված 26.10.2023 թ., ուժի մեջ մտնելու ամսաթիվ՝ 03.11.2023 թ.:

7. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության «Հայաստանի Հանրապետության հակակոռուպցիոն ռազմավարությունը և դրա իրականացման

2019-2022 թվականների միջոցառումների ծրագիրը հաստատելու մասին» N 1332-Ն որոշում՝ ընդունված 03.10.2019 թ., ուժի մեջ մտնելու ամսաթիվ՝ 10.10.2019 թ., սկզբնաղբյուր՝ ՀՀՊՏ 2019.10.09/70(1523).1 Հոդ.915.11:

8. Հայաստանի Հանրապետության էկոնոմիկայի նախարարի «Հայաստանի Հանրապետության կորպորատիվ կառավարման կանոնագիրքը հաստատելու մասին» N 1955-Ն հրաման՝ ընդունված՝ 30.07.2024 թ., ուժի մեջ մտնելու ամսաթիվ՝ 30.08.2024 թ., սկզբնաղբյուր՝ Միասնական կայք 2024.08.05-2024.08.18:

9. French Republic Law on Transparency, Anti-Corruption and Economic Modernisation Act, 2016-1691 of 9 December 2016.

10. French Anti-Corruption Agency, Notice on the French Anti-Corruption Agency Guidelines to help Public and Private Sector Entities to Prevent and Detect Bribery, Influence Peddling, Extortion by Public Officials, Illegal Taking of Interest, Misappropriation of Public Funds and Favouritism, ECOZ2035293V, Version dated 4 December 2020.

11. Organisation for Economic Co-operation and Development, Armenia Fifth Round of Anti-Corruption Monitoring, Follow-Up Report, The Istanbul Anti-Corruption Action Plan, 18.09.2025 թ.:

12. Transparency International UK, Open Business, Summary of principles and guidance for anti-corruption corporate transparency, 12.03.2020 թ., հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ https://www.transparency.org.uk/sites/default/files/2025-02/Open%20Business%20Executive%20Summary.pdf, վերջին մուտք՝ 15.08.2026 թ.:

13. **Chardeau A.,** Sapin II Law: The new French legal framework for the fight against corruption, Dentons, February 2017.

14. **Engel E.**, **Noveck B.S.**, **Delia F.R.**, **Kaufmann D.**, **Armando L.Y.**, **Jorge L.S.**, **Pieth M., Rose-Ackerman S.**, Report of the Expert Advisory Group on Anti-Corruption, Transparency, and Integrity in Latin America and the Caribbean, November 2018, Inter-American Development Bank, DOI՝ https://doi.org/10.18235/00001419.

15. **Lohner A., Behr N.,** Anti-Corruption in Germany, Global Compliance News, հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ https://www.globalcompliancenews.com/anti-corruption/handbook/anti-corruption-in-germany/, վերջին մուտք՝ 15.08.2026 թ.:

16. Gan Intergrity, An introduction to the French Anti-Corruption Law (“SAPIN II”), Հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ https://www.ganintegrity.com/reference/sapin-ii/, վերջին մուտք՝ 15.08.2026 թ.:

ПРОБЛЕМЫ ВНЕДРЕНИЯ И СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕХАНИЗМОВ АНТИКОРРУПЦИОННОГО КОМПЛАЕНСА В БИЗНЕС-СЕКТОРЕ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

Аннотация

В статье рассматриваются механизмы антикоррупционного комплаенса в сфере предпринимательской деятельности, а также проблемы их совершенствования в контексте Антикоррупционных стратегий Республики Армения на 2019-2022 и 2023-2026 годы.

В рамках исследования предметом изучения стали обязательства, принятые Республикой Армения в соответствии с международно-правовыми документами в связи с необходимостью наличия механизмов антикоррупционного комплаенса в частном секторе; оценка деятельности Республики Армения в сфере противодействия коррупции, данная международными организациями; модели антикоррупционного комплаенса, применяемые в зарубежных странах; Антикоррупционные стратегии Республики Армения на 2019-2022 и 2023-2026 годы и вытекающий из них План действий, а также уже действующие в Республике Армения механизмы антикоррупционного комплаенса.

Целью настоящей статьи является анализ сущности механизмов антикоррупционного комплаенса в деловом секторе, а также проблем их внедрения и совершенствования. Особое внимание уделяется целям и задачам внедрения механизмов антикоррупционного комплаенса, предусмотренным Антикоррупционными стратегиями Республики Армения на 2019-2022 и 2023-2026 годы. Поскольку внедрение таких механизмов представляет собой относительно новое направление развития антикоррупционной политики и данный процесс все еще продолжается, статья направлена также на обоснование необходимости их внедрения в качестве неотъемлемой составляющей комплексной системы противодействия коррупции.

Актуальность исследования обусловлена тем, что в статье анализируются не только международные обязательства, принятые Республикой Армения, текущее состояние их выполнения и отдельные аспекты международного опыта, но и предлагаются конкретные рекомендации, реализация которых будет способствовать формированию более целенаправленной и эффективной антикоррупционной политики в частном секторе.

Ключевые слова: бизнес-сектор, антикоррупционная стратегия, антикоррупционный комплаенс, корпоративное управление, борьба с коррупцией, предотвращение коррупции.

FUNDAMENTAL CHALLENGES IN IMPLEMENTING AND ENHANCING ANTI-CORRUPTION COMPLIANCE FRAMEWORKS IN THE BUSINESS SECTOR OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

Annotation

The article examines anti-corruption compliance mechanisms in the business sector and issues related to their improvement in the context of the Anti-Corruption Strategies of the Republic of Armenia for 2019–2022 and 2023–2026.

The subject matter of the research encompasses the obligations undertaken by the Republic of Armenia under international legal instruments concerning the establishment of anti-corruption compliance mechanisms in the private sector; assessments by international organizations of the Republic of Armenia's performance in the field of combating corruption; anti-corruption compliance models implemented in foreign jurisdictions; the Anti-Corruption Strategies of the Republic of Armenia for 2019–2022 and 2023–2026 and the Action Plan arising therefrom, as well as the anti-corruption compliance mechanisms already in place in the Republic of Armenia.

The purpose of this article is to analyze the nature of anti-corruption compliance mechanisms in the business sector, as well as the challenges related to their implementation and further development. The article addresses the objectives set forth in the Anti-Corruption Strategies of the Republic of Armenia for 2019–2022 and 2023–2026 concerning the introduction of anti-corruption compliance mechanisms, the implementation of which constitutes a legal novelty and remains ongoing. In this regard, the article aims to demonstrate the necessity of introducing such mechanisms as an integral component of a comprehensive anti-corruption framework.

The article is also timely, as it examines not only the international obligations undertaken by the Republic of Armenia, the current state of their implementation, and certain aspects of international practice, but also puts forward specific recommendations. The adoption of these recommendations would contribute to making anti-corruption policy in the private sector more targeted and effective.

Keywords: business sector, anti-corruption strategy, anti-corruption compliance, corporate governance, combating corruption, prevention of corruption.

Հոդվածը հանձնված է խմբագրություն 20.08.2026 թ., տրվել է գրախոսության 24.08.2026 թ., ընդունվել է տպագրության 28.08.2026 թ.: